

soulet / --- / mai entanto / èro soun *chale* de legi / ---», *Nerto* (I, 319), «son bonheur était de lire».

Si mirant de veure'n l'àrea, escorcollem glossaris i poesia moderna, endevinem, però, que això ha de cobrir un territori limitat en la Terra d'Oc, potser només des de la vall del Roine enllà, car no el retrobo més que en «*se chalà*: se divertir» de Sauvages que és lldg., però molt oriental (dept. Gard sobretot). Notem que la *cb-* de Sauvages i de Mistral no és *ç-* (ni pot sortir de l'oc. ant. *çiss-*, la forma que revestia *ex-* en oc. antic) sinó una africada: *ts-* en Mistral, *ç-* en altres llocs.

Es gran el contrast en arrelament, extensió i anti- guitat documentada, en la llengua d'Itàlia. *Scialare* pertany a la llengua general i als dialectes, almenys els del Sud i des de Toscana, fins a Pistoia (infra nota) i Siena («ansimare della sete», Tomm.). Hi apareix en literatura constantment des de 1300 fins a l'ús actual; i, sobretot modernament, amb notable coincidència amb el sentit català i provençal. Coincidència gran, quasi completa, pel que fa als moderns, però escriptors d'autoritat i no gens recents, a l'entorn del 1500 o 1670, Fagioli, Salvini: «darsi bel tempo» («se egli queste cose avesse avute, poteva *scialare* egli e la donna»); ni tan sols hi manquen analogies de construcció: «a volerla *scialare*», encara que amb lleu distinció de matís («ostentare quanto si può, e oltre a quel che si può»), i amb caràcters més aviat collaterals que iguals, però no pas contradictoris: 'fer ostentació, pareneria': «egli *sciala* a abiti e parucche», «un vestito da maschera, e come *scialoso!*»: «tutto ricoperto d'oro, da capo a piedi» (veg. les cites d'aquests autors en el Tommaseo, s. v.).

En italià es pot reconstruir una raonable filiació semàntica des del ll. EXHALARE, a través de les accs. medievals, fins a aqueixes modernes. Deixem estar aquelles en què la coincidència amb el mot llatí ens pot fer sospitar cultisme o acció literària.

Encara que Dante no l'usi, ja Francesco da Buti en el seu clàssic comentari de la *Commedia*, escrit en toscà normal del S. XIV, ens el mostra sovint amb el sentit d'«expansió, donar esbargiment» a un dolor o altre estat d'ànima: en una selva infernal, amb Virgili, «quando noi ci mettemmo per un bosco» (on res no verdea) però «in pianta silvestra, / l'Arpie pascendo poi delle sue foglie, / fanno dolore, ed al dolor fenestra» (*Inf.* XIII, 101), explica Buti: «una pianta salvatica, delle foglie della quale le arpie si pascono, e fannogli dolore, e apertura a dolore, onde *si sciala* lo dolore e lo lamento» (XIII, 2). I en l'horripilant escena del Conte Ugolino, quan «la bocca sollevò dal fiero pasto», parla, i hi recau «e 'l duolo» digué Buti, «non potendo *scialare* si tornava dentro» (XXXIII, 2); i, amb un substantiu, la caixa del pit «ove è nell'animale del vòto per dare spazio e *scialo* al cuore», «guai --- che significano lo *scialo* della impazienza e delle passioni» (sobre *Inf.* XXV, 1; III, 1).

La cosa pogué començar pels líquids (no sense enllaç amb el xalar capbussant-se dels nostres): per a millor fertilització recomana l'agrònom clàssic Soderini

(fi S. XVI) enginys per «far cadere acqua che sembra una pioggia naturale --- una volta --- di sotto pertusata con infiniti fori, che *scialin* l'acqua giù in un subito». Però sense aturar-se en els líquids la transformació dels vapors, ja la constatem arribant als sentiments, al «cuore» i les «passioni» en Buti. I, amb gran acostament al nostre ús modern de 'xalar-se', ja en el testimoni més antic, el del *Pungilingua* de Domenico Cavalca, c. l'a. 1300: «così questi, tali, di mal amore feriti, dicono e profferiscono, per *iscialar* l'amore del cuore, parole disoneste».

Així, per graons naturals, des de l'exhalació i efluxis de substàncies, comprenem com es passaria a la de sentiments, sovint penosos, però a la fi joiosos, de pareneria o fruïció (Salvini). Amb les quals coses ja arribem, més o menys al *chalun* mistralenc i al *xalar-se* o *xalar* del Princ. i de les Illes.

Que EXHALARE donava normalment *ç* (o sigui l'it. *sci-* i el cat. *x*) és cosa ben coneguda: it. *scempio* EXEMPLUM, cat. *eixam*, (*ei*)*xermar* etc. Però l'enorme diferència cronològica i d'amplitud entre aquest it. comú *scialare* [S. XIII] i els mots català i provençal de 1800 ençà, duu a pensar en un manlleu de l'it. en la nostra llengua. De cap manera l'imposa: en mots de l'esfera afectiva és tan corrent l'aparició retardada, que amb l'amplitud de la literatura it., variadíssima i sense alts i baixos, i en un vast territori, autorització de sobres a pensar en un mer paralelisme d'evolució, que a casa nostra hauria restat subterrània. En mots de tal sentit un manlleu és molt menys corrent que en l'esfera material, si no hi ha (o no es veu) un conducte especial que els faciliti. No són pas la gent de la mena dels Fagioli, Salvini o Cavalca que influeixen en la nostra llengua; i el mot és comprovadament estrany al lèxic del Petrarca, i segons sembla també del tot al Boccaccio, a Dante i al altres clàssics italians màxims.²

De tota manera el conducte el podríem veure en la vida dels nostres antics soldats i nobles, en comú amb la gent de Sicília i Nàpols. Precisament en sicilià *scialari* apareix havent pres el sentit de 'divertir-se' («sich vergnügen», Schneegans, *ZRPb.* XXIX, 486), igual i 'estar alegre' a Calàbria («sich amüsieren, fröhlich sein», Rohlf, *ARom.* IX, 158, que hi subscriu a l'ètimon EXHALARE); nap. *scialare* «sich gütlich tun, schmausen» (Spitzer, infra). En tenim una prova en la comèdia de Pirandello en dialecte de Girgenti, en la qual el context ens mostra ni més ni menys el matís i construcció del *xalar* baleàric: «metti nnò cori di tutti l'alligria! Una 'nni fa e centu 'nni pensa! E li picciotti, unni cc'è iddu, *scialanu* e vennu cuntenti... Canta... eccu, 'u sta sintennu?», que ell mateix es traduf: «mette nel cuore di tutti l'allegria; una ne fa e centu ne pensa; e le ragazze, 'dove c'è lui, vengono contente!... Canta, ecco, lo sente?» (*Liola* III, ed. 1958, 726).

Aquesta transmissió és, doncs, possible i raonable. Més que suposar que el sentit sículo-calabrès es degui a influència dels catalans, ço que resta tanmateix possible, a desgrat de la presumpció motivada per la llarga història del mot en italià. Val a dir que no ens lleva els escrúpols: car també és prov. i lldg.: çtambé allà